Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (dziewiąta izba)

z dnia 5 czerwca 2025 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Ochrona konsumentów – Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Artykuły 3, 5, 7 i pkt 1 lit. e) załącznika – Umowa na dostawę energii elektrycznej zawarta na czas określony – Warunek nakładający karę umowną w przypadku niedokonania zapłaty – Proporcjonalny charakter kary umownej – Prosty i zrozumiały charakter warunków – Dyrektywa (UE) 2019/944 – Brak możliwości zastosowania

W sprawie C-749/23

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Okresní soud v Teplicích (sąd rejonowy w Teplicach, Republika Czeska) postanowieniem z dnia 14 września 2023 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 20 listopada 2023 r., w postępowaniu:

innogy Energie s.r.o.

przeciwko

QS,

TRYBUNAŁ (dziewiąta izba),

w składzie: N. Jääskinen (sprawozdawca), prezes izby, A. Arabadjiev i R. Frendo, sędziowie,

rzecznik generalny: J. Kokott,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu innogy Energie s.r.o., – P. Dub, advokát,

– w imieniu rządu fińskiego – H. Leppo, w charakterze pełnomocnika,

– w imieniu Komisji Europejskiej – P. Kienapfel oraz P. Ondrůšek, w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: czeski.

podjąwszy, po wysłuchaniu rzeczniczki generalnej, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni, po pierwsze, art. 3, 5 i 7 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29), a także pkt 1 lit. e) załącznika do tej dyrektywy, a po drugie art. 12 ust. 3 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/944 z dnia 5 czerwca 2019 r. dotyczącej wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego i uchylającej dyrektywę 2012/27/UE (Dz.U. 2019, L 158, s. 125).

2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy innogy Energie s.r.o., spółką będącą dostawcą energii, a QS, konsumentem, w przedmiocie żądania tej spółki zapłaty kary umownej, zgodnie z warunkiem zawartej z QS umowy na dostawę energii elektrycznej.

Ramy prawne

Prawo Unii

Dyrektywa 93/13

3 Artykuł 3 dyrektywy 93/13 stanowi:

„1. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, uznaje się za nieuczciwe, jeśli stojąc w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

2. Warunki umowy zawsze zostaną uznane za niewynegocjowane indywidualnie, jeżeli zostały sporządzone wcześniej i konsument nie miał w związku z tym wpływu na ich treść, zwłaszcza jeśli zostały przedstawione konsumentowi w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej.

Fakt, że niektóre aspekty warunku lub jeden szczególny warunek były negocjowane indywidualnie, nie wyłącza stosowania niniejszego artykułu do pozostałej części umowy, jeżeli ogólna ocena umowy wskazuje na to, że została ona sporządzona w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej.

Jeśli sprzedawca lub dostawca twierdzi, że standardowe warunki umowne zostały wynegocjowane indywidualnie, ciężar dowodu w tym zakresie spoczywa na nim.

3. Załącznik zawiera przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które mogą być uznane za nieuczciwe”.

4 Artykuł 4 tej dyrektywy stanowi w ust. 1:

„Nie naruszając przepisów art. 7, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy i z odniesieniem, w momencie zawarcia umowy, do wszelkich okoliczności związanych z zawarciem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna”.

5 Zgodnie z art. 5 wskazanej dyrektywy:

„W przypadku umów, w których wszystkie lub niektóre z przedstawianych konsumentowi warunków wyrażone są na piśmie, warunki te muszą zawsze być sporządzone prostym i zrozumiałym językiem. Wszelkie wątpliwości co do treści warunku należy interpretować na korzyść konsumenta. […]”.

6 Artykuł 7 tejże dyrektywy stanowi w ust. 1:

„Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami”.

7 Załącznik do dyrektywy 93/13 nosi tytuł „Warunki określone w art. 3 ust. 3”. Punkt 1 lit. e) tego załącznika ma następujące brzmienie:

„Warunki, których celem lub skutkiem jest:

[…]

e) nałożenie na konsumenta obowiązku wniesienia rażąco wysokiego odszkodowania w razie niewykonania przez niego zobowiązań”.

Dyrektywa 2019/944

8 Artykuł 12 dyrektywy 2019/944, zatytułowany „Prawo do zmiany dostawcy oraz przepisy dotyczące opłat za zmianę dostawcy”, stanowi:

„1. Zmianę dostawcy lub uczestnika rynku zajmującego się agregacją przeprowadza się w jak najkrótszym czasie. Państwa członkowskie zapewniają, by odbiorca chcący zmienić dostawców lub uczestników rynku zajmujących się agregacją był uprawniony, z poszanowaniem warunków umowy, do takiej zmiany w terminie nie dłuższym niż trzy tygodnie od wystąpienia z takim żądaniem. Najpóźniej do 2026 r. techniczny proces zmiany dostawców nie może trwać dłużej niż 24 godziny, a jego przeprowadzenie musi być możliw[e] każdego dnia roboczego.

2. Państwa członkowskie zapewniają nieobciążanie przynajmniej odbiorców będących gospodarstwami domowymi i małych przedsiębiorstw opłatami związanymi ze zmianą dostawcy.

3. W drodze odstępstwa od ust. 2 państwa członkowskie mogą zezwolić dostawcom lub uczestnikom rynku zajmującym się agregacją na pobieranie od odbiorców opłat za rozwiązanie umowy, jeżeli ci odbiorcy z własnej woli przed terminem wygaśnięcia rozwiązują zawarte na czas określony umowy na dostawy energii elektrycznej po stałej cenie, pod warunkiem że takie opłaty zapisano w umowie, którą odbiorca zawarł dobrowolnie, a informacje o tych opłatach przekazano odbiorcom w sposób przejrzysty przed zawarciem umowy. Wysokość takich opłat musi być

współmierna i nie może przekraczać wysokości bezpośrednich strat ekonomicznych, jakie ponosi dostawca lub uczestnik rynku zajmujący się agregacją w wyniku rozwiązania umowy przez odbiorcę, obejmujących koszty wszelkich wiązanych inwestycji lub usług już wykonanych na rzecz odbiorcy w ramach umowy. Ciężar udowodnienia bezpośredniej straty ekonomicznej spoczywa na dostawcy lub uczestniku rynku zajmującym się agregacją, a dopuszczalność opłat za rozwiązanie umowy monitoruje organ regulacyjny lub inny właściwy organ krajowy".

9 Artykuł 71 dyrektywy 2019/944, zatytułowany „Transpozycja", stanowi w ust. 1:

„Państwa członkowskie wprowadzają w życie przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne niezbędne do wykonania art. […] 11–24 […] do dnia 31 grudnia 2020 r. […]".

Prawo czeskie

Ustawa nr 89/2012 – kodeks cywilny

10 Paragraf 1811 zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (ustawy nr 89/2012 – kodeks cywilny) w ust. 1 stanowi:

„Przedsiębiorca jest zobowiązany do przekazywania wszelkich informacji wobec konsumenta w sposób jasny i zrozumiały i w języku, w którym zawarta została umowa".

11 Paragraf 2048 tej ustawy przewiduje w ust. 1:

„Jeżeli strony uzgodniły na wypadek naruszenia zobowiązań umownych karę umowną w określonej wysokości albo sposób, w jaki określa się wysokość kary umownej, wierzyciel może żądać kary umownej niezależnie od tego, czy poniósł szkodę wskutek naruszenia uzgodnionego zobowiązania. Kara umowna może zostać uzgodniona w formie innej niż pieniężna".

Ustawa nr 458/2000 – prawo energetyczne

12 Paragraf 28 zákon č. 458/2000 Sb., energetický zákon (ustawy nr 458/2000 – prawo energetyczne), przewiduje w ust. 1 lit. e) i ust. 2 lit. l):

„1. Odbiorca ma prawo:

[…]

e) do bezpłatnego wyboru i zmiany dostawcy energii elektrycznej bez ponoszenia kosztów z tego tytułu,

[…].

2. Odbiorca jest zobowiązany:

[…]

l) w razie wykonywania prawa wyboru dostawcy zgodnie z ust. 1 lit. e) do dotrzymania uzgodnionej długości okresu wypowiedzenia, jeżeli zawarto umowę na czas nieokreślony".

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

13 W dniu 24 stycznia 2020 r. QS i innogy Energie zawarli na czas określony umowę na dostawę energii elektrycznej na potrzeby gospodarstw domowych, przewidującą gwarantowaną przez cały okres obowiązywania umowy cenę energii elektrycznej niższą od ceny stosowanej w ramach umów na dostawę energii elektrycznej zawartych na czas nieokreślony.

14 Ta umowa standardowa, obejmująca przygotowany wcześniej dwustronicowy formularz elektroniczny, przewidywała wpłatę miesięcznych zaliczek w kwocie 1200 CZK (koron czeskich, około 48 EUR) za przewidywane zużycie wynoszące 1,8 MWh/rok. Na pierwszej stronie umowy, w części zatytułowanej „Zawarcie umowy i okres jej obowiązywania”, wskazano, że umowa została zawarta na czas określony wynoszący 30 miesięcy, stanowiący „okres podstawowy” i że w tym okresie nie mogła zostać wypowiedziana przed upływem ustalonego terminu.

15 Ponadto umowa ta stanowiła, na pierwszej stronie, w części zatytułowanej „Inne postanowienia”, że odbiorca był zobowiązany bez zbędnej zwłoki do zapewnienia, że będzie współpracował z innogy Energie w wykonaniu umowy, a w szczególności do niepodejmowania żadnych działań prawnych lub faktycznych, które utrudniałyby wykonanie takiego zobowiązania, z wyjątkiem tych, do których był upoważniony przez prawo. W przypadku naruszenia tego zobowiązania wspomniana umowa przewidywała warunek, zgodnie z którym odbiorca był zobowiązany do zapłaty na rzecz innogy Energie kary w wysokości 3000 CZK (około 120 EUR). Ponadto w szczególności w przypadku powtarzającego się naruszenia obowiązku zapłaty ceny energii elektrycznej można było żądać od odbiorcy zapłaty kary umownej obejmującej ewentualne odszkodowanie za szkodę poniesioną przez innogy Energie w związku z nieodebraniem uzgodnionej energii elektrycznej. Kara ta odpowiadała kwocie 400 CZK (około 16 EUR) za każdy miesiąc kalendarzowy następujący po dniu rozwiązania umowy lub zawieszenia dostaw energii elektrycznej do końca okresu jej obowiązywania.

16 Umowa zawarta między QS a innogy Energie została uzupełniona przez pracowników tej spółki drogą elektroniczną. QS miał możliwość zapoznania się z nią na ekranie komputera przed podpisaniem jej za pomocą tabletu cyfrowego. Podpisana umowa końcowa została wysłana pocztą elektroniczną do odbiorcy, który mógł zażądać jej wersji papierowej na dowolnym etapie negocjacji.

17 Pismem z dnia 21 lipca 2020 r. innogy Energie wezwała QS do zapłaty zaliczek w wysokości 1200 CZK (około 48 EUR) za czerwiec i lipiec 2020 r. Ze względu na niewykonanie przez QS obowiązku terminowej zapłaty ceny energii elektrycznej spółka ta w dniu 11 września 2020 r. zakończyła, zgodnie z mającym zastosowanie prawem krajowym, dostawę energii elektrycznej na rzecz QS, a następnie pismem z dnia 13 września 2020 r. zażądała od QS, tytułem kary umownej, zapłaty najpóźniej w dniu 23 września 2020 r. kwoty 8800 CZK (około 360 EUR), czyli 400 CZK (około 16 EUR) za każdy z 22 miesięcy pozostałych do końca obowiązywania pierwotnie przewidzianej umowy. QS dokonał częściowej zapłaty w wysokości 2190,34 CZK (około 90 EUR). Pismem z dnia 23 września 2020 r. innogy Energie rozwiązała zawartą z nim umowę ze względu na to, że pomimo wielokrotnych wezwań do zapłaty nie zapłacił kwot należnych z tytułu tej umowy. Spółka ta sporządziła również końcowe rozliczenie wskazujące na nadpłatę za okres od dnia 4 lutego 2020 r. do dnia 11 września 2020 r. w wysokości 316,36 CZK (około 12 EUR).

18 W tym kontekście innogy Energie wniosła powództwo do Okresní soud v Teplicích (sądu rejonowego w Teplicach, Republika Czeska), będącego sądem odsyłającym, żądając zasądzenia od QS, na podstawie warunku umownego przewidującego taką karę, kwoty 6609,66 CZK (około 270 EUR), czyli kwoty pozostałej do zapłaty z tytułu tejże kary.

19 Sąd odsyłający przypomina przede wszystkim, że zgodnie z krajowymi przepisami dotyczącymi nieuczciwych warunków umownych obowiązującymi przed dniem 1 stycznia 2014 r. Ústavní soud (trybunał konstytucyjny, Republika Czeska) orzekł, że aby warunek ustanawiający karę umowną nie został uznany za nieuczciwy, musi on stanowić część samego tekstu umowy zawartej z konsumentem, być wystarczająco czytelny, jasny i przedstawiony w logiczny sposób, tak aby przeciętny konsument mógł go zrozumieć, a także mieć wystarczający rozmiar czcionki, i nie może być umieszczony w części tej umowy, która może wywołać u konsumenta wrażenie, że jest to warunek dodatkowy.

20 Sąd ten podnosi następnie, że innogy Energie posłużyła się sposobem włączenia do umowy warunków dotyczących kary umownej, który skłonił go do zastanowienia się nad tym, czy spełnione są wymogi przejrzystości przewidziane w art. 5 dyrektywy 93/13. Sąd ten odnosi się w szczególności do umiejscowienia warunku będącego przedmiotem postępowania głównego na pierwszej stronie umowy, w sekcji zatytułowanej „Inne postanowienia", to znaczy w części umowy, która nie zawierała żadnych warunków negocjowanych indywidualnie, w przeciwieństwie do warunków znajdujących się na drugiej stronie tej umowy. Sąd odsyłający ma wątpliwości co do zgodności tego warunku z przepisami prawa Unii w dziedzinie ochrony konsumentów w zakresie, w jakim znajduje się on na stronie umowy standardowej, która nie wymaga uzupełnienia, co czyni go mniej widocznym dla odbiorcy.

21 Sąd ten zauważa, że w przypadku rozwiązania umowy z powodu niewywiązania się przez odbiorcę z jego zobowiązań pieniężnych innogy Energie stosuje karę umowną w wysokości 400 CZK (około 16 EUR) miesięcznie za wszystkie miesiące, w których nie doszło do pobrania energii elektrycznej przewidzianego w umowie zawartej na czas określony, przy czym spółka ta nie musi wykazywać wysokości rzeczywistej bezpośredniej straty ekonomicznej. Natomiast, w przypadku gdy konsument rozwiązuje umowę ze względu na zmianę dostawcy w okresie, gdy jest związany zobowiązaniami umownymi, dostawca ma prawo do odszkodowania odpowiadającego uzgodnionej karze umownej do wysokości poniesionej straty ekonomicznej, którą dostawca musi wykazać.

22 Wreszcie sąd ten podkreśla, że w sprawie rozstrzyganej w postępowaniu głównym nie ma zaległości z tytułu ceny należnej za dostawę energii elektrycznej, lecz przeciwnie, istnieje nadpłata względem innogy Energie, mimo że QS nie zapłacił co najmniej dwóch miesięcznych zaliczek w wysokości 1200 CZK (około 48 EUR).

23 W tych okolicznościach Okresní soud v Teplicích (sąd rejonowy w Teplicach) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy istota i cel [dyrektywy 93/13] sprzeciwiają się temu, żeby jej art. 3 w związku z pkt 1 lit. e) załącznika do tej [dyrektywy] w związku z [jej] art. 5 […] dotyczącym sporządzania warunków na piśmie prostym i zrozumiałym językiem oraz zasadą skuteczności, o której mowa w art. 7, był interpretowany w ten sposób, że kara umowna, która została zawarta w umowie adhezyjnej w części »Inne postanowienia« na stronie 1/2 (pierwsza strona umowy), choć (wbrew standardowej praktyce w obszarze umów konsumenckich) na tej »pierwszej« stronie nie znajdują się żadne dane identyfikacyjne stron, niczego tam ręcznie nie uzupełniono i kara

umowna została włączona do części »Inne postanowienia«, która jawi się jako nieistotne postanowienia, była traktowana jako właściwa część pisemnej umowy zawartej między konsumentem a dostawcą [energii elektrycznej], ponieważ od konsumenta można wymagać, żeby prawidłowo zapoznał się z tą stroną umowy, w przypadku gdy druga strona umowy (2/2), która jest faktycznie wypełniona i podpisana, zawiera wystarczającą informację o tym, że chodzi o drugą stronę umowy, właśnie dlatego, że jest oznaczona jako 2/2?

2) Czy istota i cel [dyrektywy 93/13] sprzeciwiają się temu, żeby jej art. 3 w związku z pkt 1 lit. e) załącznika do tej dyrektywy i/lub art. 12 ust. 3 [dyrektywy 2019/944] był interpretowany w ten sposób, że w przypadku rozwiązania przez dostawcę [energii elektrycznej] zawartej na czas określony umowy na dostawę energii po stałej cenie z powodu naruszenia zobowiązań przez konsumenta, nie ma znaczenia wysokość rzeczywistej bezpośredniej straty ekonomicznej poniesionej przez dostawcę w wyniku przedterminowego rozwiązania umowy z konsumentem?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie dopuszczalności pytania drugiego

24 Poprzez pytanie drugie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 3 dyrektywy 93/13 w związku z pkt 1 lit. e) załącznika do niej „i/lub” art. 12 ust. 3 dyrektywy 2019/944 należy interpretować w ten sposób, że w przypadku przedterminowego rozwiązania przez dostawcę umowy na dostawę energii elektrycznej po stałej cenie, zawartej na czas określony z powodu uchybienia przez konsumenta jego zobowiązaniom umownym i w przypadku zastosowania kary umownej pokrywającej bezpośrednią stratę ekonomiczną poniesioną przez tego dostawcę w następstwie takiego rozwiązania, dostawca ten jest zobowiązany udowodnić rzeczywisty charakter tej straty.

25 Spółka innogy Energie wyraża wątpliwości co do dopuszczalności drugiego pytania prejudycjalnego w zakresie, w jakim odnosi się ono do art. 12 ust. 3 dyrektywy 2019/944, ponieważ przepis ten nie został jeszcze w pełni transponowany do prawa czeskiego w chwili zawarcia oraz rozwiązania umowy będącej przedmiotem postępowania głównego, a zatem nie ma on żadnego znaczenia w niniejszej sprawie.

26 Należy przypomnieć, że nowy przepis stosuje się od wejścia w życie aktu, który go wprowadza, i że choć nie stosuje się go do sytuacji prawnych powstałych i ostatecznie zakończonych pod rządami dawnej ustawy, stosuje się go do przyszłych skutków tych sytuacji oraz do nowych sytuacji prawnych. Inaczej jest tylko – i to z zastrzeżeniem zasady niedziałania wstecz aktów prawnych – jeżeli wraz z nowym przepisem zostają wydane przepisy szczególne, które określają konkretnie jego warunki stosowania w czasie [wyrok z dnia 13 lipca 2023 r., Banco Santander (Odniesienie do oficjalnego wskaźnika), C-265/22, EU:C:2023:578, pkt 37 i przytoczone tam orzecznictwo].

27 Tak więc w szczególności w odniesieniu do dyrektyw co do zasady jedynie sytuacje prawne zaistniałe po upływie terminu transpozycji dyrektywy są objęte ratione temporis zakresem stosowania tej dyrektywy [wyrok z dnia 13 lipca 2023 r., Banco Santander (Odniesienie do oficjalnego wskaźnika), C-265/22, EU:C:2023:578, pkt 38 i przytoczone tam orzecznictwo].

28 Zgodnie z art. 71 dyrektywy 2019/944 państwa członkowskie powinny były przyjąć i opublikować do dnia 31 grudnia 2020 r. przepisy niezbędne do wykonania w szczególności art. 12 tej dyrektywy. Z akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, wynika, że czeskie uregulowania transponujące tę dyrektywę, a mianowicie zmieniona ustawa nr 458/2000 – prawo energetyczne, weszła w życie w dniu 1 stycznia 2022 r. Z akt tych wynika również, że umowa na dostawę energii elektrycznej będąca przedmiotem postępowania głównego została zawarta w dniu 24 stycznia 2020 r. i rozwiązana przez spółkę innogy Energie w dniu 23 września 2020 r., dziesięć dni po zgłoszeniu żądania zapłaty kary umownej, czyli przed upływem terminu transpozycji art. 12 dyrektywy 2019/944.

29 Wynika stąd, że dyrektywa 2019/944 nie znajdowała zastosowania ani w dni zawarcia umowy będącej przedmiotem postępowania głównego, ani w dniu jej rozwiązania.

30 W świetle powyższych rozważań wykładnia art. 12 ust. 3 dyrektywy 2019/944 nie ma związku z rozstrzygnięciem sporu w postępowaniu głównym, w związku z czym drugie pytanie prejudycjalne jest niedopuszczalne w zakresie, w jakim dotyczy wykładni tego przepisu.

Co do istoty

31 Poprzez swoje dwa pytania prejudycjalne, które należy rozpatrzyć łącznie, sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, po pierwsze, czy art. 3 ust. 1 i art. 5 dyrektywy 93/13 w związku z pkt 1 lit. e) załącznika do niej i art. 7 tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że warunek umowy zawartej na czas określony na dostawę energii elektrycznej po stałej cenie pozwalający dostawcy, który ją rozwiązał przed upływem czasu, na jaki została zawarta, z uwagi na niedokonanie zapłaty przez konsumenta, na nałożenie na konsumenta w sposób automatyczny kary ryczałtowej, niezależnie od bezpośredniej straty ekonomicznej rzeczywiście poniesionej przez tego dostawcę, może mieć nieuczciwy charakter, i po drugie, czy warunek ten, ze względu na swoją strukturę i umiejscowienie w tej umowie oraz okoliczności towarzyszące jej zawarciu, drogą elektroniczną, spełnia wymogi przejrzystości określone w art. 5 dyrektywy 93/13.

32 W pierwszej kolejności należy zauważyć, że zgodnie z art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 warunek umowy, który nie był indywidualnie negocjowany, jest uważany za nieuczciwy, jeśli wbrew wymogom dobrej wiary powoduje znaczną nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

33 Artykuł 3 ust. 3 dyrektywy 93/13 stanowi, że załącznik do tej dyrektywy zawiera przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które mogą być uznane za nieuczciwe. Wśród warunków wymienionych w tym załączniku znajdują się w szczególności w jego pkt 1 lit. e), warunki, których skutkiem lub celem jest „nałożenie na konsumenta obowiązku wniesienia rażąco wysokiego odszkodowania w razie niewykonania przez niego zobowiązań”.

34 Chociaż o nieuczciwym charakterze określonego postanowienia umownego nie przesądza w sposób automatyczny sama treść rzeczonego załącznika, to jednak załącznik ten stanowi istotną przesłankę, na jakiej właściwy sąd może oprzeć swą ocenę nieuczciwego charakteru takiego postanowienia (wyrok z dnia 26 kwietnia 2012 r., Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, pkt 26 i przytoczone tam orzecznictwo).

35 Wynika z tego, że do sądu krajowego należy ocena nieuczciwego charakteru warunku umownego w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13. W ramach tej oceny na rzeczonym sądzie spoczywa zbadanie, w świetle ogółu okoliczności faktycznych sprawy, po pierwsze, możliwego

niedochowania wymogu dobrej wiary, i po drugie, ewentualnego istnienia znaczącej nierównowagi na niekorzyść konsumenta w rozumieniu tego ostatniego przepisu (zob. podobnie wyrok z dnia 3 października 2019 r., Kiss i CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, pkt 49 i przytoczone tam orzecznictwo).

36 Sąd odsyłający będzie musiał zatem zbadać, czy warunek będący przedmiotem postępowania głównego, po pierwsze, spełnia wymóg dobrej wiary, a po drugie, czy istnieje znacząca nierównowaga na niekorzyść konsumenta, a dokładniej, czy ryczałtowe odszkodowanie przewidziane w tym warunku jest rażąco wysokie w rozumieniu pkt 1 lit. e) załącznika do dyrektywy 93/13.

37 Co się tyczy kwestii, w jakich okolicznościach taka nierównowaga powstaje „w sprzeczności z wymogami dobrej wiary", należy przypomnieć, że biorąc pod uwagę motyw szesnasty dyrektywy 93/13, sąd krajowy musi w tym zakresie sprawdzić, czy przedsiębiorca traktujący konsumenta w sposób sprawiedliwy i uczciwy mógłby racjonalnie spodziewać się, iż konsument ten zaakceptowałby taki warunek w drodze negocjacji indywidualnych (wyrok z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, pkt 60 i przytoczone tam orzecznictwo).

38 W ramach tego badania z orzecznictwa Trybunału wynika, że należy w szczególności uwzględnić przepisy mające zastosowanie w prawie krajowym w przypadku braku porozumienia stron w tym zakresie, przy czym sąd krajowy może być zmuszony do dokonania w ramach analizy porównawczej oceny, czy – a jeśli tak, to w jakim zakresie – umowa ta stawia konsumenta w sytuacji mniej korzystnej niż ta przewidziana w obowiązującym prawie krajowym (zob. podobnie wyrok z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, pkt 59 i przytoczone tam orzecznictwo).

39 Sąd odsyłający powinien również sprawdzić, czy kwota kary umownej będącej przedmiotem postępowania głównego jest odpowiednia do zapewnienia realizacji zamierzonych celów i nie wykracza poza to, co jest konieczne do ich osiągnięcia (zob. podobnie wyrok z dnia 14 marca 2013 r., Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, pkt 74).

40 Należy przypomnieć, że jak wynika z art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy, i z odniesieniem, w momencie zawarcia umowy, do wszelkich okoliczności związanych z zawarciem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna.

41 Trybunał orzekł, że warunki umowy, które wydają się ustanawiać automatyczne i nieproporcjonalne w stosunku do charakteru ewentualnego uchybienia konsumenta kary, powinny móc zostać uznane za nieuczciwe na podstawie art. 3 ust. 3 dyrektywy 93/13 w związku z pkt 1 lit. e) załącznika do niej (zob. podobnie postanowienie z dnia 24 października 2019 r., Topaz, C-211/17, EU:C:2019:906, pkt 59).

42 Tymczasem z postanowienia odsyłającego wynika, że kara umowna w wysokości 400 CZK (około 16 EUR) została nałożona na QS z powodu niedokonania zapłaty dwóch miesięcznych zaliczek w wysokości 1200 CZK (koron czeskich, około 48 EUR) i naliczona za każdy miesiąc następujący po zaprzestaniu dostaw energii elektrycznej, przez cały pozostały okres obowiązywania umowy ustalony pierwotnie na 30 miesięcy. Kara ta może zatem stanowić automatyczną i „rażąco wysoką" karę w rozumieniu pkt 1 lit. e) załącznika do dyrektywy 93/13 i orzecznictwa Trybunału, o którym mowa w pkt 41 niniejszego wyroku, czego ustalenie należy do sądu odsyłającego.

43 Sąd ten, w ramach tego badania, będzie musiał również sprawdzić, czy wysokość rzeczonej kary jest w stanie zagwarantować osiągnięcie celów, którym służy, i nie wykracza poza to, co jest konieczne do ich osiągnięcia w rozumieniu orzecznictwa przytoczonego w pkt 39 niniejszego wyroku. W szczególności z jednej strony należy zauważyć, że kara będąca przedmiotem postępowania głównego wynika z warunku figurującego w zawartej na czas określony umowie na dostawę energii elektrycznej na potrzeby gospodarstw domowych, przewidującej gwarantowaną przez cały okres obowiązywania umowy cenę energii elektrycznej niższą od ceny stosowanej w ramach umów na dostawę energii elektrycznej zawartych na czas nieokreślony. Warunek ten wydaje się zatem mieć na celu naprawienie ewentualnych szkód wyrządzonych dostawcy wynikających z niepobrania energii uzgodnionej dla odbiorcy, zakupionej wcześniej przez dostawcę na rzecz odbiorcy na podlegających wahaniom rynkach hurtowych w ramach umów na czas określony, przez cały uzgodniony okres obowiązywania umowy. Z drugiej strony sąd odsyłający powinien wziąć pod uwagę fakt, że końcowe rozliczenie sporządzone przez dostawcę stwierdza nadpłatę, mimo że QS nie zapłacił dwóch należnych miesięcznych zaliczek.

44 W drugiej kolejności, co się tyczy wymogu przejrzystości zawartego w art. 5 dyrektywy 93/13 i przewidującego, że pisemne warunki umowy powinny „zawsze” być wyrażone prostym i zrozumiałym językiem, należy przypomnieć, że wymóg ten stanowi jeden z czynników, które należy wziąć pod uwagę przy dokonywaniu oceny nieuczciwego charakteru tego warunku. Z art. 4 ust. 2 tej dyrektywy wynika jednak, że okoliczność, iż warunek nie został wyrażony prostym i zrozumiałym językiem, nie może sama w sobie nadawać mu nieuczciwego charakteru [zob. podobnie wyrok z dnia 13 lipca 2023 r., Banco Santander (Odniesienie do oficjalnego wskaźnika), C-265/22, EU:C:2023:578, pkt 66].

45 Wspomnianego wymogu nie można zawężać do zrozumiałości tych warunków pod względem formalnym i gramatycznym. W zakresie, w jakim ustanowiony przez wskazaną dyrektywę system ochrony opiera się na założeniu, że konsument jest stroną słabszą niż przedsiębiorca, między innymi ze względu na stopień poinformowania, wymóg wyrażania warunków umownych prostym i zrozumiałym językiem, i w konsekwencji wymóg przejrzystości ustanowiony w tej dyrektywie musi podlegać wykładni rozszerzającej [wyrok z dnia 16 marca 2023 r., Caixabank (Prowizja za udzielenie kredytu), C-565/21, EU:C:2023:212, pkt 30].

46 Wobec powyższego wymóg, aby warunek umowny był wyrażony prostym i zrozumiałym językiem, należy rozumieć w ten sposób, że obejmuje on także nakaz, aby umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu, do którego odnosi się ów warunek, a także, w zależności od przypadku, związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach, tak by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wypływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne (wyrok z dnia 20 września 2017 r., Andriciuc i in., C-186/16, EU:C:2017:703, pkt 45 i przytoczone tam orzecznictwo).

47 Kwestia ta powinna zostać rozpatrzona przez sąd odsyłający w świetle całokształtu istotnych okoliczności faktycznych, do których zaliczają się formy reklamy i informacji stosowane przez dostawcę w procesie negocjacji odnośnej umowy (zob. podobnie wyrok z dnia 20 września 2017 r., Andriciuc i in., C-186/16, EU:C:2017:703, pkt 46 i przytoczone tam orzecznictwo).

48 W szczególności poinformowanie przed zawarciem umowy o warunkach umownych i skutkach owego zawarcia ma fundamentalne znaczenie dla konsumenta, gdyż to właśnie na podstawie tej informacji konsument podejmuje decyzję, czy zamierza związać się warunkami sformułowanymi uprzednio przez przedsiębiorcę (wyrok z dnia 20 września 2017 r., Andriciuc i in., C-186/16, EU:C:2017:703, pkt 48 i przytoczone tam orzecznictwo).

49 W celu ustalenia, czy warunek umowny jest jasny i zrozumiały, należy również uwzględnić poziom uwagi, jakiego w odniesieniu do takiego warunku można oczekiwać od właściwie poinformowanego oraz dostatecznie uważnego i rozsądnego przeciętnego konsumenta [wyrok z dnia 16 marca 2023 r., Caixabank (Prowizja za udzielenie kredytu), C-565/21, EU:C:2023:212, pkt 44].

50 Należy również zauważyć, że umiejscowienie i struktura warunku umownego takiego jak będący przedmiotem postępowania głównego pozwalają na ustalenie, czy warunek ten stanowi ważny element umowy w zakresie, w jakim okoliczności te dają konsumentowi możliwość oszacowania konsekwencji ekonomicznych, wypływających dla niego z tego warunku [zob. podobnie wyrok z dnia 16 marca 2023 r., Caixabank (Prowizja za udzielenie kredytu), C-565/21, EU:C:2023:212, pkt 46].

51 To w świetle rozważań zawartych w pkt 44–50 niniejszego wyroku do sądu odsyłającego będzie należało dokonanie oceny, czy warunek przewidujący karę umowną spełnia wymogi przejrzystości określone w art. 5 dyrektywy 93/13.

52 W niniejszej sprawie, jeśli chodzi, po pierwsze, o okoliczności towarzyszące zawarciu umowy na dostawę energii elektrycznej, z akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, wynika, że umowa ta obejmuje przygotowany wcześniej formularz w formie elektronicznej, a QS miał możliwość zażądania jej wydruku na dowolnym etapie negocjacji. Tymczasem należy zauważyć, jak wynika z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, że wspomniana umowa została uzupełniona nie przez konsumenta, lecz przez pracowników spółki będącej stroną umowy, którzy kontrolowali jej formalizację na całym etapie negocjacji. Wynika z nich również, że QS zapoznał się z odnośną umową jedynie za pośrednictwem ekranu komputera przed podpisaniem jej za pomocą tabletu cyfrowego. W tych okolicznościach, z zastrzeżeniem oceny, której dokonanie należy do sądu odsyłającego, należy zauważyć, że nie wydaje się pewne, czy konsument miał możliwość zapoznania się w wystarczającym stopniu z treścią i funkcjonowaniem będącego przedmiotem postępowania głównego warunku w rozumieniu orzecznictwa przytoczonego w pkt 48 niniejszego wyroku.

53 Po drugie, należy zauważyć, że akta sprawy, którymi dysponuje Trybunał, nie zawierają szczegółów odnoszących się do informacji dostarczonych przez innogy Energie przed zawarciem umowy na temat warunków umownych i konsekwencji jej zawarcia.

54 Co się tyczy, po trzecie, szczególnego umiejscowienia i struktury warunku będącego przedmiotem postępowania głównego, który nie był przedmiotem żadnych indywidualnych negocjacji, z postanowienia odsyłającego wynika, że znajduje się on na pierwszej stronie umowy standardowej obejmującej przygotowany wcześniej dwustronicowy formularz. W zakresie, w jakim umowa została zawarta drogą elektroniczną za pomocą komputera, a nawigacja po treści tej umowy była zapewniona przez pracowników spółki innogy Energie, wydaje się, że QS miał jedynie ograniczoną możliwość dostępu do całego dokumentu. Wydaje się zatem, że warunek ten, chociaż umieszczony na pierwszej stronie, mógł zostać niezauważony lub mógł nie przyciągnąć uwagi QS w taki sam sposób jak informacje, pod którymi znajduje się jego podpis.

Druga strona tej umowy, która jako jedyna była przedmiotem uzupełnienia przez wspomnianych pracowników i została podpisana przez QS, ogranicza się bowiem do wskazania wszystkich indywidualnych warunków. Należy również zauważyć, że warunek będący przedmiotem postępowania głównego został umieszczony w sekcji rzeczonej umowy zatytułowanej „Inne postanowienia", co mogłoby sugerować, że chodzi o postanowienie o mniejszej wadze.

55 W tych okolicznościach do sądu odsyłającego należy zbadanie, czy umowa będąca przedmiotem postępowania głównego jest wystarczająco czytelna, jasna i logicznie przedstawiona, aby właściwie poinformowany, dostatecznie uważny i rozsądny przeciętny konsument mógł zapoznać się z warunkami umownymi, a w szczególności, czy umieszczenie warunku przewidującego karę pieniężną w konkretnej części tej umowy może prowadzić konsumenta do przekonania, że chodzi o warunek dodatkowy.

56 W świetle całości powyższych rozważań odpowiedź na pytanie sądu odsyłającego powinna brzmieć tak, że art. 3 ust. 1 i art. 5 dyrektywy 93/13 w związku z pkt 1 lit. e) załącznika do niej i art. 7 tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że warunek umowy zawartej na czas określony na dostawę energii elektrycznej po stałej cenie pozwalający dostawcy, który ją rozwiązał przed upływem czasu, na jaki została zawarta, z uwagi na niedokonanie zapłaty przez konsumenta, na nałożenie na konsumenta w sposób automatyczny kary ryczałtowej, niezależnie od bezpośredniej straty ekonomicznej rzeczywiście poniesionej przez tego dostawcę, może mieć nieuczciwy charakter. Warunek ten spełnia wymogi przejrzystości określone w art. 5 dyrektywy 93/13, jeżeli struktura i umiejscowienie tego warunku w umowie, jak również okoliczności towarzyszące zawarciu tej umowy drogą elektroniczną, w tym informacje, które przedsiębiorca przekazał konsumentowi, umożliwiają właściwie poinformowanemu oraz dostatecznie uważnemu i rozsądnemu przeciętnemu konsumentowi zapoznanie się z treścią i funkcjonowaniem warunku nakładającego na niego karę ryczałtową oraz oszacowanie wypływających dla niego stąd konsekwencji ekonomicznych.

W przedmiocie kosztów

57 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (dziewiąta izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 3 ust. 1 i art. 5 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich w związku z pkt 1 lit. e) załącznika do niej i art. 7 tej dyrektywy

należy interpretować w ten sposób, że:

warunek umowy zawartej na czas określony na dostawę energii elektrycznej po stałej cenie pozwalający dostawcy, który ją rozwiązał przed upływem czasu, na jaki została zawarta, z uwagi na niedokonanie zapłaty przez konsumenta, na nałożenie na konsumenta w sposób automatyczny kary ryczałtowej, niezależnie od bezpośredniej straty ekonomicznej rzeczywiście poniesionej przez tego dostawcę, może mieć nieuczciwy charakter. Warunek ten spełnia wymogi przejrzystości określone w art. 5 dyrektywy 93/13, jeżeli struktura

i umiejscowienie tego warunku w umowie, jak również okoliczności towarzyszące zawarciu tej umowy drogą elektroniczną, w tym informacje, które przedsiębiorca przekazał konsumentowi, umożliwiają właściwie poinformowanemu oraz dostatecznie uważnemu i rozsądnemu przeciętnemu konsumentowi zapoznanie się z treścią i funkcjonowaniem warunku nakładającego na niego karę ryczałtową oraz oszacowanie wypływających dla niego stąd konsekwencji ekonomicznych.

Podpisy